

Postavení cizinců na území ČR v sociálním zabezpečení

Kategorie cizinců

- Cizinci, jejichž postavení se řídí právem EU
- Cizinci ze států, s nimiž má ČR uzavřenu smlouvu o sociálním zabezpečení
- Cizinci z bezesmluvní ciziny

Smlouvy sociálním zabezpečením

Více na

<http://www.mpsv.cz/cs/1275>

Druhy smluv o sociálním zabezpečení

- **teritoriální** – o zápočtu všech dob důchodového pojištění rozhoduje stát místa trvalého pobytu v době vzniku nároku na dávku
- **proporcionální** – každý smluvní stát přiznává dílčí dávku vypočtenou z doby pojištění získané na jeho území

Osobní rozsah

- univerzální rozsah – aplikace na všechny osoby podléhající právu smluvní strany (Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Japonsko, Jižní Korea, Kanada, Makedonie, Srbsko, Turecko, USA)
- pouze na občany dotčeného státu (Izrael, Ukrajina)

Věcný rozsah

- **všeobecné** – vztahují se na všechny oblasti sociálního zabezpečení (Černá Hora, Kosovo, Turecko)
- **oborové** – týkají se jen některých oborů sociálního zabezpečení (USA – jen důchody, Bosna a Hercegovina – vše kromě dávek v nezaměstnanosti, Chile – zdravotní péče a důchody)

Právo EU

Více na <http://www.tress-network.org>

Základ koordinace v právu EU

- Čl. 26 Lisabonské smlouvy – vnitřní trh EU = oblast bez vnitřních hranic, ve kterém je zajištěn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu
- Čl. 48 Lisabonské smlouvy = nutnost přijmout v oblasti sociálního zabezpečení opatření nezbytná pro zajištění volného pohybu pracovníků

Těmito opatřeními především jsou:

- nařízení Rady (EHS) č. **1612/68** o volném pohybu pracovníků uvnitř Společenství
- nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. **883/2004** o koordinaci systémů sociálního zabezpečení
- nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. **987/2009** kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení
- nařízení Rady (ES) č. **859/2003**, kterým se působnost nařízení Rady (EHS) č. 1408/71 a nařízení Rady (EHS) č. 574/72 rozšiřuje na státní příslušníky třetích zemí, na které se tato nařízení dosud nevztahují pouze z důvodu jejich státní příslušnosti
- nařízení Rady (EHS) č. **1408/71** o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané rodiny, osoby samostatně výdělečně činné a jejich rodiny pohybující se v rámci Společenství
- nařízení Rady (EHS) č. **574/72**, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení 1408/71

Osobní rozsah koordinace – nařízení 883/2004

- státní příslušníci členského státu EU
- osoby bez státní příslušnosti a uprchlíci bydlící v některém členském státě, kteří podléhají nebo podléhali právním předpisům jednoho nebo více členských států,
- rodinní příslušníci
- pozůstalí
- pozůstalí po osobách, které podléhaly právním předpisům jednoho nebo více členských států, a to bez ohledu na jejich státní příslušnost, jsou-li jejich pozůstalí státními příslušníky členského státu nebo osobami bez státní příslušnosti anebo uprchlíky bydlícími na území členského státu

Osobní rozsah koordinace – nařízení 1408/71

- občané členských států Evropského hospodářského prostoru
- občané Švýcarska
- občané třetích států legálně bydlící na území některého členského státu EU
- rodinní příslušníci
- pozůstalí

Věcný rozsah koordinace

- dávky v nemoci
- dávky v mateřství a rovnocenné otcovské dávky
- dávky v invaliditě
- dávky ve stáří
- pozůstalostní dávky
- dávky při pracovních úrazech a nemocech z povolání
- pohřebné
- dávky v nezaměstnanosti
- předdůchodové dávky
- rodinné dávky

- obecné systémy
- zvláštní systémy
- systémy týkající se povinností zaměstnavatele nebo vlastníka lodi

- peněžité dávky (náhrada příjmu ušlého z důvodu vzniku nepříznivé sociální události)
- věcné dávky (zajištění a uhrazení určité služby, věci, kompenzační pomůcky apod.)

- příspěvkové dávky (vázané na odvod pojistného)
- nepříspěvkové dávky (poskytované ze státního rozpočtu bez ohledu na předchozí odvody do sociálního systému)

- preventivní zdravotnická opatření
- některá patření na národní úrovni vztahující se k válečným akcím nebo náhradě za utrpení nebo újmu způsobenou nacistickým režimem, kterými se doplňují nebo provádějí obecná ustanovení o sociálním zabezpečení
- dávky dlouhodobé péče
- pomoc při odborném vzdělávání - druh podpory v nezaměstnanosti za podmínky, že
 - se týká pracujících, kteří jsou již nezaměstnaní anebo těch, kdo jsou dosud zaměstnáni, ale hrozí jim nezaměstnanost
- nepřispěvkové dávky smíšeného typu – dávky mající znaky jak sociální pomoci, tak sociálního zabezpečení

Negativní vymezení věcné působnosti

- dávky sociální a zdravotní pomoci – asistence – jejich poskytnutí je závislé na prověření majetkových poměrů žadatele
- dávky založené na dohodách mezi zaměstnavateli a odbory, i když je stát prohlásí za závazné
- dávky pro oběti války nebo následků války
- zvláštní nepříspěvkové dávky
- zálohy na výživné a zvláštní dávky při narození dítěte a při jeho osvojení (příloha I)

Zvláštní nepřispěvkové dávky

- určeny k poskytování
 - doplňkového, náhradního nebo pomocného krytí proti sociálním událostem zahrnutým do odvětví sociálního zabezpečení uvedeným v čl. 3 odst. 1, a které s ohledem na ekonomickou a sociální situaci v dotčeném členském státě zaručuje dotyčným osobám minimální existenčně nutný příjem nebo
 - výhradně zvláštní ochrany pro zdravotně postižené, úzce spojené s jejich sociálním prostředím v dotčeném členském státě
- financovány ze státního rozpočtu
- jejich poskytnutí není vázáno na předchozí příspěvky žadatele do sociálního systému
- **jsou uvedeny v příloze X nařízení 883/2004**

Jak postupovat při určování, zda dávka podléhá koordinaci či nikoliv?

- Posoudit
 - účel dávky
 - podmínky pro její poskytování
 - postavení příjemce dávky definované příslušnou právní normou

Základní principy koordinace

- Rovnost nakládání
- Aplikace právního řádu jednoho státu
- Sčítání dob pojištění
- Zachování nabytých práv (export dávek)
- Asimilace faktů

Rovnost zacházení

- zákaz diskriminace z důvodu státní příslušnosti
- stejné dávky
- stejné povinnosti
- jako státní příslušníci daného členského státu
 - rozhodnutí ESD č. 1/72 *Rita Filli v Belgie* – belgickými zákony chráněné právo na minimální důchod, i když je vnímáno jako součást sociální pomoci, musí být z hlediska koordinace sociálního zabezpečení chápáno jako dávka ve stáří a jako taková nesmí být upřena osobě, jež nemá v Belgii bydliště (což dotčená legislativa vyžadovala). Takový postup by byl neslučitelný s principem rovnosti.

Aplikace právního řádu jednoho státu

- osoba podléhá vždy jen jednomu právnímu řádu
- lex loci laboris
- stát, z něhož důchodce pobírá důchod
- stát bydliště
- bydliště – středisko zájmů – rozsudky ESD Di Paolo C – 76/76, Swadling C 90/97 – zjišťuje se, zda pracovník má k danému místu pobytu trvalejší vztah – např. zda zde hodlal dál pobývat, resp. zda zde měl rodinu nebo byl k dispozici místně příslušnému úřadu práce atd.
- ochranná lhůta u nemocenského

Bydliště dle nařízení 987/2009 – čl. 11

- střed zájmu dotčené osoby – kritéria pro posouzení
 - délka a nepřetržitost přítomnosti na území dotčených členských států;
 - osobní situace dané osoby, včetně:
 - povahy a konkrétních znaků všech vykonávaných činností, zejména místa, kde se činnost obvykle vykonává, stability činnosti a doby platnosti každé pracovní smlouvy,
 - rodinné situace dané osoby a jejích rodinných vazeb,
 - vykonávání jakýchkoli nevýdělečných činností,

- v případě studentů zdroje jejich příjmu,
- situaci týkající se bydlení dané osoby, zejména nakolik je toto bydlení trvalé,
- členského státu, v němž je daná osoba považována za daňového rezidenta.

Sčítání dob pojištění

- povinnost kompetentní instituce členského státu v nezbytném rozsahu přihlížet k dobám pojištění získaným v jiných členských státech (pro získání, zachování, trvání nebo opětné získání nároku na dávku, při použití některých právních předpisů, pro přístup k povinnému, dobrovolnému pokračujícímu nebo dobrovolnému pojištění nebo vynětí z něj)
- rozsudek NSS 3 Ads 90/2009

Zachování nabytých práv

- peněžité dávky náležející podle právních předpisů jednoho nebo více členských států nebo podle tohoto nařízení nelze snížit, změnit, pozastavit, odejmout nebo konfiskovat z toho důvodu, že příjemce nebo jeho rodinní příslušníci bydlí v jiném členském státě než ve státě, ve kterém se nachází instituce odpovědná za poskytování dávek.

Asimilace faktů

- jsou-li podle právních předpisů příslušného členského státu pobírání dávek sociálního zabezpečení a jiného příjmu přiznávány určité právní účinky, příslušná ustanovení těchto právních předpisů se použijí také na pobírání rovnocenných dávek získaných podle právních předpisů jiného členského státu a na příjem získaný v jiném členském státě;
- jsou-li podle právních předpisů příslušného členského státu právní účinky připisovány existenci některých skutečností nebo událostí, přihlíží tento členský stát k podobným skutečnostem nebo událostem, které nastaly v kterémkoli členském státě tak, jako by k nim došlo na jeho území.

- nesmí být aplikována tak, aby byla v rozporu se zásadou sčítání dob pojištění
- doby získané podle právních předpisů jiného členského státu by měly být brány v úvahu výhradně při uplatňování zásady sčítání dob

The background is a blue gradient, transitioning from a lighter blue at the top to a darker blue at the bottom. On the left side, there is a bright, glowing area that resembles a sun or a light source, with a vertical streak of light extending downwards, creating a shimmering effect on the surface below.

Bezesmluvní cizina

Bezesmluvní cizina

- aplikují se pouze vnitrostátní právní předpisy ČR
- pozor na státy, s nimiž dříve smlouva byla a byla ukončena její aplikace – pokud by vznik nároku na dávku spadal do doby aplikace smlouvy, bude se aplikovat smlouva (všechny nástupnické státy SSSR s výjimkou Ukrajiny)

Důchodové pojištění

- doba pojištění nebo náhradní doba pojištění musí být získána na území ČR
 - výjimky:
 - doba péče o dítě do 4 let věku
 - zaměstnání na území ČR pro zahraničního zaměstnavatele
- dobrovolná účast na pojištění
 - zaměstnanci v pracovní poměru, členové družstva, OSVČ za dobu výdělečné činnosti v cizině po 31. 12. 1995 (max. 2 roky zpětně před podáním přihlášky)
 - činnost pro zahraničního zaměstnavatele na území ČR
 - výkon dlouhodobé dobrovolnické služby
 - následování manžela působícího v cizině v diplomatických službách ČR

- krajané, kteří přišli na pozvání vlády ČR z Kazachstánu – usnesení vlády – náhrada důchodu (www.mvcr.cz)

Zdravotní pojištění

- trvalý pobyt na území ČR nebo
- zaměstnanec zaměstnavatele, který má sídlo nebo trvalý pobyt na území ČR

Nemocenské pojištění

- výkon zaměstnání pro zaměstnavatele se sídlem v ČR
- dobrovolná účast OSVČ podnikající na území ČR

Státní sociální podpora

- trvalý pobyt
- doplňková ochrana
- dlouhodobý pobyt za účelem vědeckého výzkumu
- dlouhodobý pobyt - po uplynutí 1 roku (s výjimkou žadatelů o azyl, kteří jsou ubytováni v pobytovém středisku MV)
- narození na území ČR + hlášení k pobytu v ČR od 1 roku věku (s výjimkou žadatelů o azyl, kteří jsou ubytováni v pobytovém středisku MV)
- nezletilý cizinec svěřený na území ČR do péče nahrazující péči rodičů nebo do ústavní péče

- cizinci, kteří jsou držiteli povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícího rezidenta v Evropském společenství na území jiného členského státu EU a bylo jim vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR, pokud mají na území ČR bydliště,
- rodinní příslušníci výše uvedeného cizince, kterým bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR, pokud mají na území ČR bydliště,

- Možnost prominutí podmínky trvalého pobytu – krajský úřad – v odůvodněných případech
- správní řízení → rozhodnutí je třeba odůvodnit – na vyhovění není právní nárok
- proti rozhodnutí nelze podat odvolání, nepodléhá přezkumu dle SŘ, nepodléhá soudnímu přezkumu

Sociální služby

- **bezplatné základní sociální poradenství** o možnostech řešení nepříznivé sociální situace nebo jejího předcházení
 - každý
- **sociální služby a příspěvek na péči**
 - trvalý pobyt
 - azyl
 - cizinci, který je držitelem povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícího rezidenta v Evropském společenství na území jiného členského státu EU, pokud je hlášen na území České republiky k dlouhodobému pobytu po dobu delší než 3 měsíce.

- azylový dům, kontaktní centrum, krizová pomoc, intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím, nízkoprahové denní centrum, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, terénní programy pro problémové skupiny osob, uživatele návykových látek nebo omamných psychotropních látek, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny
 - osoby legálně pobývající v ČR

Hmotná nouze

- základní sociální poradenství vedoucí k řešení hmotné nouze nebo jejímu předcházení
 - každý
- příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení
 - trvalý pobyt
 - azyl nebo doplňková ochrana
 - občan EU a jeho rodinný příslušník po 3 měsících pobytu v ČR

- cizinec, který je držitelem povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícího rezidenta Evropského společenství na území jiného členského státu Evropské unie, a jeho rodinný příslušník, pokud jim bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území České republiky podle zvláštního právního předpisu, a to pokud mají bydliště na území České republiky

- mimořádná okamžitá pomoc
 - všichni, co mají nárok na příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení
 - pobyt na území ČR
 - MOP z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví lze poskytnout každému, jehož celkové majetkové a sociální poměry to odůvodňují

Neodůvodnitelná zátěž systému

- zjišťuje se u občana EU a jeho rodinného příslušníka pobývajících na území ČR déle než 3 měsíce (nikoliv však, má-li povolen v ČR trvalý pobyt)
- Neodůvodnitelnou zátěží není
 - osoba, která je v ČR účastna nemocenského pojištění nebo OSVČ účastná důchodového pojištění, nebo jí nárok na sociální výhodu vyplývá z přímo aplikovatelného předpisu EU nebo
 - osoba byla před zahájením řízení o dávku výdělečně činná v ČR a

- V období 10 let před zahájením řízení o dávku byla výdělečně činná alespoň 5 let a z toho bezprostředně před zahájením řízení o dávce minimálně 1 rok účastna nemocenského pojištění nebo jako OSVČ důchodového pojištění a nemá ke dni zahájení řízení nedoplatek na pojistném a na penále na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti

- u ostatních proběhne bodové hodnocení a určení, zda jsou či nejsou zátěží
- je-li osoba neodůvodnitelnou zátěží, oznámí orgán pomoci v hmotné nouzi tuto skutečnost Policii ČR a ta je povinna ukončit osobě přechodný pobyt na území ČR

Milí kolegové,
děkuji Vám za pozornost

Mgr. Jitka Černá
jitka.cerna@ochrance.cz